

Adam Smith, Muhafazakâr Ekonomistler İçin Nasıl (Şaşırtıcı) Bir Kahraman Hâline Geldi?*

Glory M. Liu

Çeviri: Öznur Uçan

İnsanlar Adam Smith üzerine tartışmayı seviyor. Bazılarına göre, İskoç filozof, ekonominin büyük incili *The Wealth of Nations* [Milletlerin Zenginliği] kitabının yazarı ve kapitalizmin koruyucu azizidir. Takipçileri doktrinin, serbest piyasanın ekonomik büyümeye yol açarak herkesi daha iyi duruma getirmesi olduğunu iddia ediyor. Smith'in şimdilerde bir ikon haline gelmiş olan ifadesinde; bize özgürlüğü, güvenliği ve refahı sağlayan, hükümetin baskıcı eli değil, pazarın “görünmez eli”dir.

Nobel ödüllü ekonomist Joseph Stiglitz gibi bazıları için Smith, dinlenilmesi veya en azından gözden geçirilmesi gereken bir “neoliberal fantezi”nin somutlaşmış hâlidir. Stiglitz gibiler ekonomik büyümenin en önemli hedef olup olmaması gerektiğini sorgulayarak, eşitsizlik sorunlarına işaret ediyor ve Smith'in sisteminin öncelikle büyük miktarda bir sermaye birikimi sağlayamayacağını savunuyorlar. Politik eğilimleriniz ne olursa olsun, Smith'in, modern piyasa yönelimli toplumun temel değerleri hakkında uzun zamandır devam eden bir tartışmanın her iki tarafında da yer aldığı çok açıktır.

Ancak Smith'in fikirleri ve kimliği konusundaki bu argümanlar yeni değildir. Anlaşılması güç olan ünü, bugün entelektüel otoritesini kanıtlamak için verdiği uzun mücadelenin sonucudur.

Smith hakkındaki ilk biyografiyi yazan Dugald Stewart, onu, 1970'lerde, şaheseri bir çeşit apolitik el kitabı olan içe dönük ve garip bir dahi olarak betimlemiştir. Stewart, tüccarları sert eleştirisi, yerleşik dine karşı düşmanlığı ve “ulusal önyargı” ya da milliyetçilik konusundaki hor görmesi gibi Smith'in siyasi açıdan daha tahrip edici etkinliklerini önemsiz gibi göstermiştir. Buna karşılık Stewart, *Milletlerin Zenginliği* kitabındaki “en önemli fikirlerden biri” olduğuna inandığı şeye ışık tutmuştur ‘Bir devleti, en aşağılık barbarizmden en yüksek refah seviyesine taşımak için çok az şey gereklidir; yalnızca barış, hafif vergiler ve adaletli, orta halli bir yönetim; kalan her şey olayların doğal seyriyle gelir.

Stewart'ın yazdığı biyografi (ilk önce 1793'te bir methiye olarak yayımlanmış, daha sonra 1794 ve 1795'te tekrar basılmıştır), İngiliz kitlelerini korkutan başlıca olayların -1789 Fransız Devrimi, ardından gelen Terör Dönemi ve hem İngiltere hem de İskoçya'da patlak veren isyan denemelerinin- ardından bugünkü hâliyle ortaya çıkmıştır. İngiliz tarihçi Emma

***Orijinal Kaynak:** Liu, Glory M. (2019). “How Adam Smith Became a (Surprising) Hero to Conservative Economists” *Aeon*, **Link:** <http://bit.ly/2qerE33> **Yazarın E-Posta Adresi:** glory_liu@brown.edu

Öznur Uçan tarafından *sosyalbilimler.org*'da yayımlanmak üzere Türkçeye çevrilmiştir.

Erişim Linki: <https://www.sosyalbilimler.org/adam-smith-muhafazakar-ekonomist> **Yayın Tarihi:** 15/10/2019

Rothschild'in gösterdiği gibi, Stewart'ın Smith'in fikirlerine dair yaptığı tasvirler bilimin otoritesini politik ekonomiye aşılacak amacıyla fikirlerinin arasından en iyilerinin seçilmesinden ibaretti. Siyasi olarak tehlikeli zamanlarda Smith'in "siyasal olarak güvenli" bir mirasın inşasına katkı sağlamak amacıyla politik ekonomiyi "zararsız, teknik bir tür konu" olarak tanımlamak istediğini yazıyordu. Stewart'ın çabası, Smith'in "muhafazakâr iktisat" ile olan ilişkisinin başlangıcına işaret ediyordu.

Smith çok geçmeden "ekonomi" olarak bildiğimiz "politik ekonomi bilimi"nin babası olarak ün kazanacaktı. Başlangıçta, politik ekonomi ahlâk felsefesinin bir dalıydı; siyasi iktisat okumak, gelecekteki devlet adamlarına bir milleti zengin ve mutlu kılmanın ilkeleriyle donatacaktı. *Milletlerin Zenginliği*, 1780'lerden 19. yüzyılın ortalarına kadar, genellikle ABD'deki politik ekonomi derslerinde ders kitabı olarak kullanılmıştır. Politik ekonomi üzerine yeni ders kitapları ve incelemeler yayımlandığında bile, 19. yüzyıldan kalma Amerikalı bir akademisyenin sözleriyle bu kitap ya da incelemeler sık sık "Politik Ekonomi Bilimi'ndeki standart tez" ile karşılaştırılıyordu.

Bu kurucu baba olma durumu (Smith'in fikirlerinin sıfır noktası kabul edilmesi) Smith'in fikirlerini çok daha ileriye taşıdı. Çünkü, politik fikirlerinin -ve genel olarak ekonomi fikirlerinin- denendiği, sınırıldığı ya da kullanılacağı yeni bir alan oldu. Politikacılar Smith'de inandıkları şeyleri destekleyecek çok şey bulmuşlardı, ancak "görünmez el" henüz kapitalizmin sloganı hâline gelmemişti.

ABD'de kongre üyeleri, gümrük vergileri hakkındaki görüşlerini desteklemesi için Smith'i yardıma çağırdı.1824'te Güney Karolinalı George McDuffie, serbest ticaret konusundaki tutumunu, politik ekonomi dünyasını aydınlatmak için modern zamanların insanlarından daha fazlasını yapan Adam Smith'e atıfta bulunarak savundu. Çünkü o, bilimin kurucusuydu.19. yüzyılın ikinci yarısında, Smith'e "serbest ticaret elçisi" unvanı verildi. Onun fikirlerine uyararak korumacılığı savunanlar bile çoğu zaman sadece fikirlerin meşruiyetini bozdular. Bir kongre üyesi 1859'da "Korumanın temel hedefi yerel ticareti geliştirmektir ve bu durumda Adam Smith'in kendisi serbest ticaretin öncüsüdür" diye bir ifade kullandı.

Smith'in isminin ve fikirlerinin böyle "sloganlaştırılması", belki de "görünmez el" tabiriyle bugün bizim için en çok tanınan şeydir. Politik bir slogan olarak popülaritesi yükselen bu sloganizm, Milton Friedman'ın öne çıkan bir örneği olduğu ve 20. yüzyılın ortalarından sonuna kadar etkili olan Chicago Okulu ekonomistleri olarak adlandırılan isimlerden gelmektedir. Smith'in görünmez el metaforu, Friedman'ın halka dönük çalışmalarının çoğunda, kullanılan temalar, televizyon şovları, kamusal tartışmalar, konuşmalar ve çok satan kitaplar için merkezi bir temaydı. 1977'de Friedman, kullanılan fiyat sistemini temsil eden görünmez eli "Her biri kendi hedeflerini gerçekleştiren gönüllü milyonlarca insanın, hareketlerini; merkezi bir yön olmadan, bir fiyat sistemi üzerinden koordine edebilme şekli" olarak tarif etmiştir. Bu görüş *Milletlerin Zenginliği*'ni "bilimsel ekonominin başlangıcı olarak" göstermektedir. Dahası, Friedman, Smith'i Amerikan kuruluş değerleri ile de ilişkilendirmiştir. Thomas Jefferson'ın Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, 1988'de Friedman'a göre Smith'in *Milletlerin Zenginliği*'nin "politik bir ikizi"ydi ve ekonomik özgürlük Amerika'da politik özgürlük için bir ön şart hâline gelmiştir.

Popüler tasavvurda, Smith'in görünmez eli, Friedman'ın muhafazakâr ekonomik gündemiyle o kadar güçlü bir şekilde ilişkilendirildi ki, birçok bilim insanı aksini savunsa da insanlar genellikle Smith'in ne demek istediğini kanıksadılar.

Aslında, Smith'in kim olduğunu, ne demek istediğini ve farklı amaçlar için farklı zamanlarda yazıp tartıştığını, farklı insanlar tarafından tekrar tekrar keşfedildiğini unutmak kolaydır. Smith'in geçmiş yorumlarını ve kullanımlarını antika, yüzeysel, yanıltıcı veya yanlış olarak reddetmek herkese cazip gelebilir. Ancak, Smith'e dair yorumlar onu nasıl ve niçin okuduğumuz hakkında da bir şeyler açığa çıkarıyor. Smith'in değeri her zaman politik olmuştur ve çoğu zaman bu değer politikleştirilmiştir. Ancak bu değer büyük kısmı, icat ettiği bilimin tarafsızlığı ve nesnelliği hakkındaki varsayımlardan kaynaklanmaktadır. Bu varsayımlar, daha sonra okurlarının kendisine yansıttığı varsayımlardır. Smith, şüphesiz bir bilim insanı oldu ancak onun "insan bilimi" (David Hume'un deyişiyle) değersiz değildi. Aynı zamanda, bilimini -özgürlük, eşitlik, büyüme vb. -tek bir normatif değer objektifinden okumaktan kaçınmalıyız.

Adam Smith'in çalışmaları önemini hâlâ koruyor zira bir piyasa toplumunun değerlerini belirleme ve anlama, piyasanın benzersiz güçlerinden faydalanma ve en kötü insani dürtüleri hafifletme ihtiyacımız da hâlâ geçen iki yüzyılda olduğu kadar önemlidir. Ekonomik fikirler muazzam bir güç taşıdıklarından dolayı dünyayı ordular ve donanmalar kadar değiştirmişlerdir. Smith'in düşüncesinin olağanüstü genişliği ve karmaşıklığı bize ekonomik düşüncüyü ahlaki ve politik kararlardan ayırmanın imkânsız olduğunu hatırlatır.

***

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler alanında çalışma yürüten her bireyin yararlanmasına veya katkı sunmasına açık akademik bir web sitedir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.